

บันทึก

เรื่อง ทางปฏิบัติในการกล่าวอ้างการจดทะเบียนสมรสซ้อนตาม
มาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือ ที่ มท ๐๓๐๒/๕๔๗๐๒ ลงวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๖ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ความว่า อำเภอบางบาล จังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีปัญหาทางปฏิบัติเกี่ยวกับการกล่าวอ้างการจดทะเบียนสมรสซ้อนตามมาตรา ๑๔๙๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้” ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ กระทรวงมหาดไทยพิจารณาแล้ว มีความเห็นเป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. การกล่าวอ้างความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนการสมรสที่จดทะเบียนซ้อนตามมาตรา ๑๔๕๒ ผู้มีส่วนได้เสียสามารถกล่าวอ้างได้ทุกกรณี แต่ไม่สามารถทำให้ทะเบียนการสมรสที่จดทะเบียนซ้อนดังกล่าวหมดความสมบูรณ์ได้ตราบใดที่ยังไม่มีคำสั่งศาลว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗ เสียก่อน สำหรับกรณีที่กล่าวอ้างต่อนายทะเบียน นายทะเบียนไม่สามารถจดทะเบียนเพิกถอนได้ หากยังไม่มีคำสั่งศาลว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๔๙๗ และศาลได้แจ้งคำพิพากษาถึงที่สุดให้นายทะเบียนบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรสที่จดทะเบียนซ้อนตามนัยมาตรา ๑๔๙๗/๑

๒. การกล่าวอ้างความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนการสมรสที่จดทะเบียนซ้อนตามมาตรา ๑๔๕๒ ผู้มีส่วนได้เสียสามารถกล่าวอ้างได้ทุกกรณีและทุกเวลาตามหลักทั่วไปของโมฆะกรรม โดยเฉพาะหากเป็นการกล่าวอ้างต่อนายทะเบียนตามกฎหมายจดทะเบียนครอบครัว นายทะเบียนมีหน้าที่ต้องดำเนินการสอบสวน หากปรากฏเป็นจริงให้จดทะเบียนเพิกถอนการสมรสซ้อนนั้นทันทีโดยไม่ต้องรอคำพิพากษา ทั้งนี้ การสอบสวนชอบที่จะให้ผู้จดทะเบียนสมรสซ้อนมีโอกาสได้แย้งการสอบสวนเพื่อเพิกถอนการจดทะเบียนสมรสซ้อนด้วย

กระทรวงมหาดไทยจึงหารือว่าความเห็นใดเป็นความเห็นที่ถูกต้อง

คณะกรรมการกฤษฎีกา(กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๘) ได้พิจารณาข้อหารือดังกล่าวประกอบกับได้ฟังคำชี้แจงของผู้แทนกระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง) แล้ว เห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๗บัญญัติว่า “การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒” บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้” ดังนั้น การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒

หรือที่เรียกว่าการสมรสซ้อนนั้น ผู้มีส่วนได้เสียจึงมีสิทธิสองประการด้วยกัน คือ (๑) กล่าวอ้างว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะ หรือ(๒) ร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะการกล่าวอ้างว่าการสมรสเป็นโมฆะนั้นเป็นเพียงการอ้างต่อบุคคลอื่นว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะเท่านั้น หาได้หมายความว่าสมรสนั้นจะเป็นโมฆะไปทันทีเพราะการกล่าวอ้างนั้นไม่ การกล่าวอ้างนั้นอาจมีผลทำให้ชายหรือหญิงอีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะอันจะมีผลต่อไปตามมาตรา ๑๔๙๙^๒ วรรคสอง และวรรคสี่หรือหากมีกรณีที่จะต้องดำเนินการบางอย่างโดยอ้างถึงการสมรสนั้นอาจเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องปฏิเสธที่จะดำเนินการให้ได้ แต่การสมรสใดจะเป็นโมฆะตามกฎหมายหรือไม่นั้น เป็นปัญหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานภาพของบุคคล จึงต้องให้ศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษา เมื่อศาลพิพากษาให้การสมรสเป็นโมฆะแล้ว นายทะเบียนจึงมีอำนาจบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรสได้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๗/๑^๓ และพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘ มาตรา ๑๖^๔ ส่วนความเห็นที่ว่า หากเป็นการกล่าวอ้างต่อนายทะเบียนตามกฎหมายจดทะเบียนครอบครัว นายทะเบียนมีหน้าที่ต้องดำเนินการสอบสวนหากปรากฏเป็นความจริง ให้จดทะเบียนเพิกถอนการสมรสซ้อนได้ทันทีนั้น ไม่มีกฎหมายใดให้อำนาจนายทะเบียนที่จะกระทำเช่นนั้นได้ทั้งในเรื่องอำนาจการสอบสวนและอำนาจการจดทะเบียนเพิกถอนการสมรสซ้อน

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ ๘) จึงเห็นว่าความเห็น

^๒มาตรา ๑๔๙๙ การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ หรือมาตรา ๑๔๕๔ ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ

การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มา เพราะการสมรสก่อนที่ชายหรือหญิงนั้นรู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ แต่การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง

การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ หรือมาตรา ๑๔๕๔ หรือฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒ ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริตฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ และถ้าการสมรสที่เป็นโมฆะนั้นทำให้ฝ่ายที่ได้สมรสโดยสุจริตต้องยากจนลงเพราะไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะได้รู้ว่าการสมรสของตนเป็นโมฆะ แล้วแต่กรณีฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพในกรณีนี้ให้นามตรา ๑๕๒๖ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๑๕๒๘ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทน หรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสามมีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่ มีคำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับกรณีการสมรสเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๔๙ มาตรา ๑๔๕๐ หรือมาตรา ๑๔๕๔ หรือนับแต่วันที่รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ สำหรับกรณีการสมรสเป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา ๑๔๕๒

^๓มาตรา ๑๔๙๗/๑ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสใดเป็นโมฆะ ให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียนเพื่อบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรส

^๔มาตรา ๑๖ เมื่อศาลได้พิพากษาให้เพิกถอนการสมรสหรือให้หย่ากันแล้วผู้มีส่วนได้เสียจะขอให้นายทะเบียนบันทึกไว้ในทะเบียนก็ได้ แต่ต้องยื่นสำเนาคำพิพากษานั้นถึงที่สุดที่รับรองว่าถูกต้องแล้วต่อนายทะเบียน

ในแนวทางที่หนึ่งของกระทรวงมหาดไทยเป็นความเห็นที่ถูกต้อง

(ลงชื่อ) อักษราทร จุฬารัตน

(นายอักษราทร จุฬารัตน)

รองเลขาธิการฯ

ปฏิบัติราชการแทน เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ธันวาคม ๒๕๓๖